

In de ban van de kring

Charlotte Visch, 2017
Elkaar kennen door communicatie

Inleiding

“Zitten jullie weleens in de kring met elkaar?”, vraag ik Elsa van 9 jaar. Haar probleem waar zij mee komt heeft een relatie met de interactie in de klas, waardoor ik benieuwd ben naar de wijze waarop kinderen met elkaar in contact komen. Elsa lacht en kijkt me wat meelijwekkend aan: “Nee, natuurlijk niet! Dat doen alleen kleuters.” Kennelijk is het samen in een kring een gesprek voeren in vele scholen niet de gebruikelijke werkwijze om met elkaar in gesprek te gaan. Of wordt er helemaal niet met elkaar gesproken onder leiding van de leerkracht? “We praten heus wel met elkaar. Over het jeugdjournaal bijvoorbeeld, maar dan zitten we gewoon op onze plaats, “legt Elsa uit. “Maar dan zien jullie elkaar toch niet?” reageer ik. “Dat maakt niet uit. We horen elkaar wel,” zegt Elsa.

Communiceren bestaat voor 95 % (volgens sommigen zelfs meer) uit non-verbale communicatie. De rest, zo’n 5 % bestaat uit de gesproken taal. Door elkaar niet te zien missen kinderen een groot deel van de intentie van het gesproken woord.

Daarom vind ik het van groot belang dat kinderen (en volwassenen)

- Elkaar kunnen zien tijdens een gesprek in een hoefijzer-kring
- Zonder tafels ervoor, zodat het hele lichaam mee kan doen in de communicatie

Veel van de communicatie speelt zich onder de tafel af: schop van een been, tikken met de voet, wiebelen met benen.

Elsa interpreteert wat de andere kinderen communiceren door vooral te letten op wat ze zeggen. De rest van de communicatie is voor haar niet zichtbaar. Kinderen in deze tijd communiceren veel via de computer, waardoor ze wel het gezicht kunnen zien, maar de rest van het lichaam (en dus een cruciaal gedeelte van de communicatie) onzichtbaar blijft. En uit de eerste onderzoeken n.a.v. het vele gamen dat kinderen doen, i.p.v. met elkaar spelen, blijkt dat het inschatten van gezichtsmimiek voor kinderen tegenwoordig steeds lastiger wordt. Ze hebben gewoonweg minder oefening met het kijken naar elkaar en uit gezichtsmimiek communicatie af te leiden. De ‘spiegelneuronen’ in onze hersens helpen ons om af te stemmen op de ander en de gezichtsuitdrukking in te schatten. Het lijkt me daarom van groot belang om plaatsen waar groepen kinderen bij elkaar zijn (de klas) het kringgesprek in allerlei vormen en met allerlei doelen actief in te stellen.

Dit artikel wil alle ouders, leerkrachten en andere volwassenen die met kinderen leven of werken te stimuleren om het kringgesprek actief in te zetten teneinde de communicatie met elkaar te verbeteren.

Charlotte Visch, 2017

Directeur Child Consult

Ontwikkelaar Integratieve Kindertherapie

Ontwikkelaar EmoE-training (in de school)

Communicatie is contact

Mensen die met elkaar praten, overleggen en gedachten uitwisselen begrijpen elkaar beter. En begrip leidt uiteindelijk tot verdraagzaamheid en tolerantie. Hoe kan het dan dat er zoveel leerkrachten zijn, die nooit of te weinig een 'kringgesprek' voeren? Wellicht doordat ze de verschillende manieren waarop je de 'kring' kunt gebruiken niet kennen of omdat ze de techniek van het leiden van een gesprek verkeerd toepassen.

Verschillende 'kringen' in de klas

Er zijn verschillende kringen te onderscheiden. Per kring-type is de opstelling, het doel en de taak van de leerkracht anders. In dit artikel bespreek ik:

- Visitekring of kletskring
- Praatkring
- Uitlegkring
- Spel-kring
- The Voice-kring
- 7-minuten-kring

Visitekring: vrij kletsen

Hoe fijn is het wanneer de kinderen elkaar maandagmorgen weer ontmoeten en dan de gelegenheid om ontspannen uit te wisselen over hun ervaringen. Ik herinner mij een maandagochtend waarbij de kinderen allemaal in de kring zaten en ik wilde starten met de les. Dat lukte niet, omdat de kinderen bleven kletsen, ondanks mijn 'oproep' om naar mij te luisteren. Uiteindelijk besloot ik aan het kind dat het dicht bij mij in de buurt zat te vragen waarom niemand luisterde. "We hebben elkaar een heel weekend niet gezien," legde deze 8-jarige mij uit. Sindsdien startte ik de maandag met de kletskring.

Werkvorm

Allemaal in een kring (gesloten of hoefijzer) en lekker kletsen met het kind dat naast je zit of met z'n allen over een onderwerp wat je belangrijk vindt op dat moment. Wanneer je iets hoort waar je op in wilt gaan dan doe je dat zodra dat kan. Geen vingers, maar (onbewust) letten op ademhaling en andere non-verbale tekens. Geen vingers? Maar dan wordt het toch een zootje? Dan gaan ze toch door elkaar praten? Welnee. Uiteindelijk ontstaat er als vanzelf een gesprek met de hele groep, afgewisseld met kleine groeps-kletsjes, zoals dat ook gaat op visite in Nederland. Wanneer kinderen elkaar een tijdje niet gezien hebben of er is iets bijzonders gebeurd dan is er behoefte aan 'lekker kletsen'. De leerkracht hoeft niets te doen dan gezellig mee te kletsen met een kind dat naast hem/haar zit. Opstaan en van plaats ruilen is ook prima. Het is een levendige kring waarbij het kletsen (contact maken) voorop staat. Uiteindelijk wil je dat ieder kind zich gezien en gehoord voelt

Taak leerkracht: onderwerp zelf aanreiken of laten ontstaan in het gesprek. Sfeer in de gaten houden en positief stimuleren.

Open kring (hoefijzer)

Gesloten kring

Praatkring: samen oplossen

Mijn uitgangspunt in de klas was: allen voor één en één voor allen. Dat heeft gevolgen voor de verantwoordelijkheid en zorg van iedere leerling. Is er één ongelukkig? Dan gaan we niet verder totdat dit probleem is opgelost. Gedurende de dag komen kinderen voortdurend problemen tegen: ruzies over stiften, beledigingen over kleding, conflicten over regels bij het voetbal, vriendschappen die onder druk staan en pesterijen. Er is een tendens om deze zaken als 'dat hoort er gewoon bij' te betitelen. Wat een misvatting is dat! Natuurlijk is het mogelijk om een gelukkige gemeenschap te creëren met de kinderen in je klas. Dat vraagt wel vertrouwen in de kinderen en de bereidheid om als leerkracht meer met de kinderen in gesprek te gaan over het oplossen van problematiek als gelijkwaardige partners in gesprek.

Werkvorm

Allemaal in een open kring (hoefijzer), zodat iedereen elkaar recht in de ogen kan kijken, waarbij de leerkracht een onderwerp of probleem geeft waar de hele groep voor nodig is. Het doel van het praten is van tevoren duidelijk: er moet een oplossing komen, idee ontwikkeld of gediscussieerd worden.

Taak leerkracht: geven van doel-omschrijving (ruzie oplossen, overleggen en uitwisselen van visies, onderzoeken van oude wonden) en tijdsduur met ondersteuning van proces om tot een oplossing of antwoord te komen.

Uitlegkring: tot je het snapt

Ieder kind heeft zijn eigen tempo waarin hij leert. Sommige kinderen hebben geen uitleg nodig en willen meteen aan het werk, zodra duidelijk is wat de doelen zijn die behaald moeten worden. Andere kinderen hebben meer persoonlijke uitleg nodig. Door deze manier van werken, wordt de kring steeds kleiner en kan er steeds persoonlijker uitleg worden gegeven. Bovendien leren de kinderen van elkaar. Dat is niet het geval als de kinderen individuele hulp aan hun tafeltje krijgen.

Werkvorm

Hoefijzerkring, zodat ze allemaal recht naar de leerkracht kunnen kijken. De leerkracht legt iets uit en zodra een kind snapt wat de bedoeling is, verlaat deze de kring om aan het werk te gaan.

Taak leerkracht: vraag-gestuurd lesgeven. Vraag-gestuurd lesgeven vraagt van de leerkracht de vaardigheid om een vraag aan de leerling te ontfutselen. Kinderen veranderen (= leren) alleen wanneer ze een vraag hebben waar ze antwoord op willen. De vraag van de leerkracht: "Wat snap je niet?" is niet stimulerend en gaat uit van de leerkracht die informatie wil geven. Aanbod-gestuurd lesgeven helpt kinderen niet om hun intrinsieke motivatie te vinden.

Spel-kring: samen (uit)spelen

Het uitspelen van een oude situatie of het spelen van een nieuwe (nog) niet bestaande situatie helpt kinderen hun eigen emotie (of die van de ander) te kunnen navoelen en daardoor beter te begrijpen.

Werkvorm

Afhankelijk van het spel (en het doel) zitten de kinderen in een gesloten kring of hoefijzer. Een gesloten kring geeft de kinderen meer privacy. De leerkracht is geen onderdeel van hen en geeft daarmee het volle vertrouwen dat zij er samen uit komen. Natuurlijk blijft de leerkracht in de buurt om als hulpbron beschikbaar te zijn. Het onderwerp kan een drama-spel zijn om een feedback op een ervaring te geven. Het kan ook zijn dat er een interessant dramaspel wordt gespeeld.

Een hoefijzer geeft de leerkracht de mogelijkheid het uitspelen strak te leiden, zoals dat nodig is bij de slow-motion-film. Bij een slow-motion-film wordt ieders rol duidelijk, zowel als de innerlijke roerselen (gedachten en gevoel).

Taak leerkracht bij de slow-motion-film: strak leiden tot gewenste resultaat is behaald

Slow-motion = De film terugdraaien en opnieuw opnemen

Stappenplan Slow motion film
De slow-motion-film-methode bestaat uit 5 stappen. Doel van de methode: beide ruziemakers terug in de tijd plaatsen van vlak vóór de ruzie, zodat ze meer inzicht krijgen in het totale proces en in hun eigen aandeel daarin. Ieder kind kan daardoor uit de machteloze positie komen van 'mij overkomt dit altijd' naar 'ik kan invloed uitoefenen'.

1. *Plaats bepalen.* Beide 'ruziemakers' terug in de tijd plaatsen van vlak vóór de ruzie. Bijvoorbeeld Marjet wordt teruggezet bij het raam. Jonathan staat weer opnieuw in de deuropening.

2. *Slow-motion-film.* De kinderen doen wat ze in de echte situatie ook deden, maar dan in slow motion met de bijbehorende langzame bewegingen. Zet af en toe de film stil en bespreek wat er gebeurt.

3. *Vier-vragen-interview.* Het beeld wordt stilgezet (bevroren) en de leerkracht vraagt aan beide kinderen (alsof het in het *heden* plaats vindt):

- Wat zie/hoor je precies?
- Wat denk je precies over haar/hem/de situatie?
- Is je conclusie absoluut waar?
- Vraag eens aan haar/hem of het waar is wat je denkt
- Speel het volgende stukje af. Neem de eerste keer ruim de tijd. Laat je niet opjagen door de kinderen

4. *Toekomst proces.* Nadat de hele film is 'bekeken' wordt de film opnieuw gespeeld, maar nu zoals het ene kind had gewild dat het was gegaan. Vervolgens de andere. De andere kinderen in de kring leren op deze manier meer over relaties en wat er in iemand omgaat.

5. *Respectvolle film.* Als laatste help je als leerkracht om de meest respectvolle film te Maken, waarbij niet alleen de oplossing van het conflict duidelijk moet worden, maar Ook de opvang van de verliezer een belangrijke plaats moet krijgen.

The Voice-kring: de GUN-factor (allen voor één)

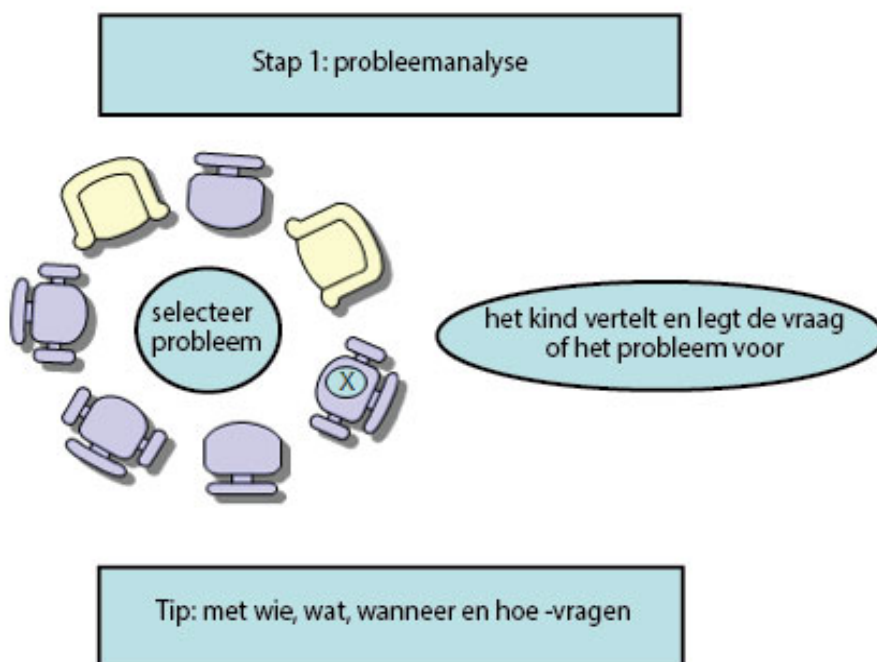
'Juf! Hij stoort mij! Hij schuift steeds met zijn tafel En hij praat tijdens rekenen.' hoorde ik eens in de klas waar ik kwam. En de juf greep in met: "Zo kan zij zich niet concentreren. Stil allemaal. Niet schuiven!" Hoe mooi zou het zijn wanneer kinderen elkaar meer ruimte en eigenheid gunnen en minder op elkaar letten. Hoe mooi zou het zijn wanneer het meisje had gezegd: "Juf, hij heeft wat meer ruimte nodig, dus ik schuif mijn tafel even opzij. En ik doe mijn buitenoren dicht, en mijn binnenoren open. Ik ga verder met rekenen, maar misschien duurt het wel iets langer, want ik doe dit voor het eerst." En wat zou het fantastisch zijn wanneer de juf dan had gereageerd met: "Wat fijn dat jij hem de ruimte gunt en zijn gewoonte om hardop te praten gebruikt om jezelf te leren je beter te concentreren. Fantastisch!" De rol van de leerkracht is cruciaal om de GUN-factor te demonstreren. Eén van de werkvormen om dat te doen is The Voice. Een kind legt het probleem voor aan de groep en wordt overspoeld met goede raad en tips.

Werkvorm The Voice

Hierbij zit de groep in een gesloten kring met als centrale persoon het kind dat tips nodig heeft. Hieronder lees je de stappen (met uitleg voor de klas), zoals die ook voor intervisie bij volwassenen (leerkrachten, therapeuten) gebruikt worden.

Taak leerkracht: samenvatten van doel-omschrijving en tijdsduur; bij vast-lopers nieuwe ideeën aanreiken om de stroom van de Gun-factor weer op gang te brengen.

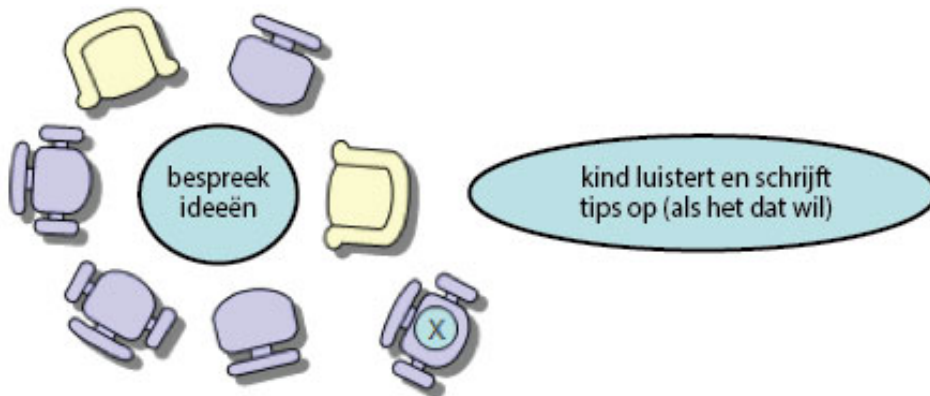
Stap 1: probleemanalyse

- Het kind, dat een probleem of vraag heeft zit op de draaistoel. De andere kinderen op hun gewone stoeltje.
- Het kind vertelt zijn/haar probleem of vraag aan de groep.
- De kinderen vragen zoveel mogelijk over het probleem/vraag zodat ze alle info hebben om tot een idee, oplossing of tip te komen.
- Het kind op de draaistoel draait zich om en luistert wat de anderen voor hem/haar gaan bedenken.

Stap 2: tips bespreken

Stap 2: met elkaar tips bespreken voor het kind

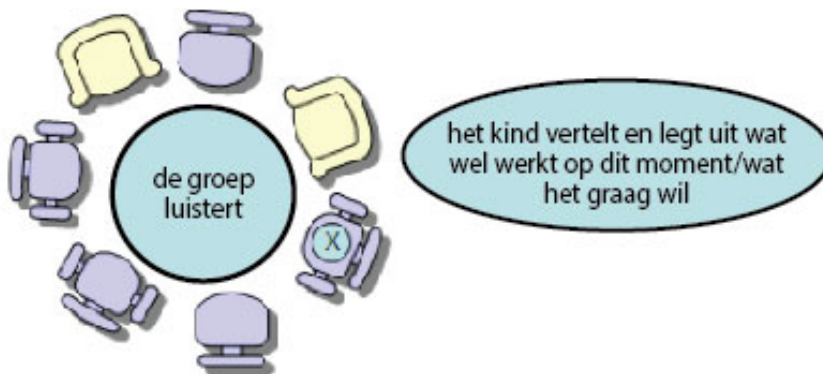

Tip: hou rekening met wat je weet over dit kind

- De groep bedenkt met elkaar ideeën, terwijl het kind luistert. Als het idee voor hem/haar goed klinkt, dan draait hij/zij zich om.

Stap 3: na-bespreken

Stap 3: met elkaar tips bespreken voor dit kind

Tip: maak een hulp-tijdslijn.
Als het nodig is weet iedereen wat te doen om te helpen.

- Het kind vertelt welk idee heel goed was en wat hij/zij nu gaat doen.
- De ideeën van de groep zijn een 'cadeau' voor het kind. Er ontstaat een bijzondere sfeer: de GUN-factor is actief.

7-minutenkring: hulp bij conflict

Soms is er meer nodig om een conflict op te lossen. Dan is het fijn om EmoE-Mediators te hebben in de klas, die helpen om het conflict op te lossen

Er is een probleem geconstateerd tussen twee of meerdere kinderen en die hebben hulp nodig bij het oplossen van een (oude) ruzie.

Werkvorm

De kring (gesloten en klein) bestaat uit de kinderen met het probleem en door hen gekozen helpers (EmoE-Mediators), die meehelpen om de oplossing te bedenken. De kring duurt niet langer dan 7 minuten. Is er geen oplossing dat wordt er op een ander moment verder gepraat.

Tip: gebruik De oude Koeien-poster.

Taak leerkracht: proces van organisatie ondersteunen (wie doet wat) en tijdsduur bepalen.

De zeven fasen van de Korczak kindermidiation

Fase 1: de communicatiefase. Op welke manier praten de ruziënde kinderen met elkaar? Willen ze wel naar elkaar luisteren? De KinderMediator heeft tot taak om de communicatie te herstellen en een vruchtbare samenwerking te bewerkstelligen. Vanuit welke denk-manier (= positie) praten ze: de betweter, de dader, het slachtoffer, het kleine kindje, de baasspeler enzovoort. Wat willen ze bereiken? Herkennen ze bij zichzelf dat praten vanuit de betweter het contact blokkeert?

Fase 2: de exploratiefase. De benodigde informatie, feiten en achtergronden worden op een rij gezet. Wat was de aanleiding: iets in henzelf, iets uit het verleden tussen beide partijen, een verkeerd begrepen opmerking, haat, respectloosheid in het algemeen of iets heel anders? De KinderMediator helpt mee om blokkades tussen beide partijen helder te krijgen.

Fase 3: de onderhandelingsfase. De KinderMediator stimuleert partijen om met toekomstplaatjes te komen, waarin de ideale situatie wordt geschetst: voor henzelf als individu en voor de groep waartoe ze behoren. Hoe ziet het er straks voor henzelf uit als het conflict is opgelost? En voor de anderen in de groep? Voelt het als afgang of als overwinning?

Fase 4: de realiteitsfase. Wenselijkheid en haalbaarheid. Twee belangrijke begrippen binnen de KinderMediation. Samen met de KinderMediator wordt gekeken of de beide toekomstwensen wenselijk zijn en daarna of deze haalbaar zijn. Wat is het hogere doel achter deze wens? Worden respect, verdraagzaamheid, liefhebben en moreel besef een realiteit? (Deze begrippen zijn in de klas besproken). Of is het schijn? Druisen de twee wensen tegen elkaar in of vullen ze elkaar aan?

Fase 5: de concretiseerfase. Uitgaande van het wenselijke en haalbare toekomstplaatje wordt terug geredeneerd naar het heden. Zo willen we het straks. Wat moet er dan nu gebeuren? Wie gaat dat doen? Wie kan erbij worden ingeschakeld? Hoe gaan de beide partijen daarvoor met elkaar samenwerken?

Fase 6: de overeenkomst. De kinderen gaan met elkaar vastleggen hoe het proces verder gaat verlopen:
Afspraken: wie doet wat
Overtredingen: hoe vaak mag het mis gaan
Herstelprocedures: in relatie of materieel
Hulpmomenten: 7-minuten-kring met de groep

Afspraken maken geeft beide partijen een positieve grip op het conflict: we doen er wat aan! De overtredingen, evenals de herstelprocedures, halen de angst van het falen weg. De gedachten: 'dat lukt me nooit' of de moedeloze gedachte 'dat gaat hij toch niet doen' verdwijnen bij de partijen. Er is ruimte gekomen om tot actie over te gaan: samen naar hetzelfde doel. En dan is er de steun van de groep. Met name in de klassensituatie is de 7-minuten kring een snelle adequate ondersteuning. Wanneer een lid van de groep (de klas) ziet of hoort dat het niet goed gaat tussen de partijen, dan kan één lid de 7-minutenkring oproepen. Ieder groepslid laat het werk liggen en in 7 minuten zit iedereen klaar om de partijen te wijzen op de gemaakte overeenkomst. Ook hierbij zijn het respect en de verdraagzaamheid de pijlers waarop de groepssteun rust.

Fase 7: de buitenwereld. De meeste conflicten hebben hun invloed op de rest van de groep. De groep heeft ook recht op de oplossing. Bovendien werkt het positief en ondersteunend wanneer de oplossing voor het conflict openbaar wordt gemaakt. Wanneer het in de wereld is gebracht, kun je er niet meer onderuit. Beide partijen bespreken met de KinderMediator hoe ze de omstanders (vaak ook lijdend onder deze ruziemakers) over hun succes gaan vertellen. Hoe brengen beide partijen de oplossing naar buiten in de wereld? Gaan ze hand in hand over het plein lopen, wordt het een toespraakje bij de weekopening, gaan ze gezamenlijk de hut herstellen, wordt het een knalfeest?

Fase 7 is naar mijn persoonlijke visie, een uitermate belangrijke fase, zodat elk misverstand, onduidelijkheid of doen-alsof-het-niet-zo-is uit de wereld is. De ontknoping is voor iedereen zichtbaar. Let wel: zorg er eerst voor dat de groep qua sfeer helemaal op orde is. Wanneer de Kindermediation met respect, warmte en liefde wordt uitgevoerd, kun je het met recht Korczak Kindermediation noemen.

Valkuilen voor de juf en meester

De eerder besproken werkvormen vragen een bijzondere attitude van de leerkracht. De oude overtuigingen moeten vervangen door een visie op kinderen, die uitgaat van vertrouwen en inclusiviteit (= kinderen zijn gelijkwaardige deelnemers van hun eigen leven). Hieronder lees je de overtuigingen van leerkrachten, die ik in de loop der jaren heb verzameld:

- Individuele rechten toekennen: wie het 'token' (stok o.i.d.) heeft mag praten en de rest moet luisteren. Kinderen die dat 'recht' krijgen genieten meer van hun macht dan iets anders.
- Het gespreksonderwerp: oninteressant, verkeerd moment, te ingewikkeld
- De werkvorm van de kring:
 - Gesloten kring bij de praatkring, waardoor de kinderen die naast de leerkracht zitten buiten diens beeld vallen
 - Om een tafelgroep heen waardoor kinderen elkaar 'half' zien
 - Er is geen afbakening van de kring (kleed, tape op de grond), waardoor elke keer opnieuw de kring gevormd moet worden naar het aantal kinderen dat er is
 - De leerkracht zit (psychologisch) vast aan zijn /haar inrichting in de klas en heeft de overtuiging dat er geen plek is voor een vaste open ruimte voor de kring
- Tijdsduur: te lang, waardoor de aandacht verslapt of te kort waardoor kinderen geen tijd hebben om goed uit te wisselen
- Leerkracht:
 - Laat kinderen via haar/hem spreken
 - Deelt beurten uit, terwijl het geen uitlegkring betreft
 - Herhaalt te veel wat er gaat gebeuren i.p.v. meteen aan de slag
 - Eist stilte, terwijl de soort kring daar niet om vraagt
 - Stemt onvoldoende af op de spontane (non-verbale) reacties van de kinderen
 - Praat saai, doet ongeïnteresseerd, is alleen bezig met orde/stilte/beurten, heeft geen humor, beledigt/vernedert kinderen, zucht/sist/dreigt en houdt de aandacht bij zichzelf
 - Gebrek aan kennis:
 - Weet niet hoe diepte in het gesprek te krijgen
 - Weet niet welke signalen bij kinderen, welke vervolg-reacties geven
 - Weten niet hoe kinderen met elkaar effectief in contact te brengen
 - Weet niet welke eisen van de leerkracht gekoppeld zijn aan 'zelfrespect' en dus absoluut gehandhaafd moeten worden
 - Gebrek aan vaardigheden:
 - Durft/weet niet hoe de kinderen te helpen met conflicten, emotionele processen, effectieve sociale vaardigheden
 - Durft/weet niet hoe de 'grote' kring af te wisselen met 'duo-momentjes'
 - Durft/weet bepaalde thema's niet aan te snijden voortkomend uit eigen angst voor de eventuele gevolgen
 - Durft/weet niet hoe zelfrespect te demonstreren